

Література

1. **Кредитні спілки** в Україні: основні засади діяльності : навч. посібн. / за ред. А.Я. Оленчика. – К. : Вид-во УІРФР, 2005. – 448 с.
2. **Підсумки** діяльності кредитних спілок у 2009 році. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.dfp.gov.ua>.
3. **Закон України** "Про кредитні спілки" від 20 грудня 2001 р., № 2908 – III. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.ukrcu.kiev.ua>
4. **Закон України** "Про Національний банк України" від 20 травня 1999 р., № 679 – XIV. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.zakon.rada.gov.ua>.

Партын Г.О., Заяц И.М. Проблемы деятельности кредитных союзов в условиях экономического кризиса в Украине

Рассмотрены актуальные вопросы и проблемы деятельности кредитных союзов в условиях экономического кризиса. Обоснованы пути выхода из кризисного состояния и повышения доверия населения к деятельности кредитных союзов в Украине.

Ключевые слова: кредитный союз, рефинансирование кредитных союзов, фонд гарантирования вкладов, кредитная деятельность, депозитная деятельность.

Partyn G.O., Zayats I.M. Problems of activity of credit unions in the conditions of economic crisis in Ukraine

Pressing questions and problems of activity of credit unions are Considered in the conditions of economic crisis. Grounded ways of exit from the crisis consisting and increase of trust of population to activity of credit unions of Ukraine.

Keywords: credit union, refunding of credit unions, fund of guaranteeing of holdings, credit activity, deposit activity.

УДК 336.71

*Здобувач Ю.Ю. Присяженик – Львівський інститут
банківської справи УБС НБУ*

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗЛИТТЯ І ПОГЛИНАНЬ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ

Проаналізовано підходи з оцінювання ефективності злиттів і поглинань комерційних банків, а також розкрито сутність запропонованого методичного підходу до оцінювання економічної ефективності злиття і поглинання комерційних банків. Досліджено, що методичні підходи з оцінювання ефективності злиття і поглинання комерційних банків лише фрагментарно відображають ефективність зазначених механізмів. Запропонований інтеграційний підхід, який побудований на засадах синтезування існуючих підходів, усуває фрагментарність, дає змогу системно дослідити ефективність злиття або поглинання комерційних банків.

Постановка проблеми. Прийняття і регулювання управлінських рішень щодо злиття і поглинання комерційних банків потребують оцінювання ефективності реалізації цих механізмів. На сьогодні немає науково-обґрунтованих методичних підходів до системного оцінювання ефективності застосування механізмів злиття і поглинання комерційних банків. Це значною мірою породжує суб'єктивізм в обґрунтуванні відповідних управлінських рішень, а також нераціональність вибору способів досягнення цілей суб'єктів злиття і поглинання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На стадії розроблення і реалізації управлінських рішень щодо злиття або поглинання комерційних банків вони потребують оцінювання на предмет доцільності реалізації цих процесів, виявлення необхідності внесення коректив у план злиття або поглинан-

ня, а також для вивчення факторів, що впливають на перебіг злиттів і поглинань банків з метою удосконалення управління цими процесами. Ознайомлення із науковою літературою, зокрема з [1-3 та ін.], дає підстави стверджувати, що більшість дослідників приділяють увагу сутності та формам злиття і поглинання, стратегіям їхньої реалізації тощо. Попри це, методичні підходи щодо визначення ефективності процесів злиття і поглинання банків залишаються поза увагою дослідників. Тут доцільно зазначити, що категорія "ефективність" охоплює показники ефекту, а також показники рівня ефективності. Ефекти можуть вимірюватись абсолютними показниками або якісними характеристиками. Своєю чергою, рівень ефективності практично завжди вимірюється відношенням, наприклад прибутку до витрат, валового доходу до активів, приросту власного капіталу до валюти балансу тощо.

Постановка цілей. Метою дослідження є проаналізувати наявні підходи з оцінювання ефективності злиттів і поглинань комерційних банків, а також розкрити сутність запропонованого методичного підходу.

Виклад основного матеріалу. Узагальнивши позиції фахівців і матеріали досліджуваних банків (БАТ "Райффайзен Банк Аваль", Universal Bank, Swedbank, БАТ "ФОЛЬКСБАНК", Укрсиббанк BNP Paribas Group, БАТ "Промінвестбанк", АКБ "Юнекс", АБ "Бізнес Стандарт" тощо) ми виділили кілька методичних підходів, які можна використати для визначення ефективності злиття і поглинання комерційних банків. Визначати ефективність можна на основі: показників економічного розвитку (параметричний підхід); цілей злиття або поглинання (каузально-цільовий підхід); місця суб'єктів злиття і поглинання на ринку конкретної послуги або певної групи послуг (маркетинговий підхід); інтегрування вищевказаних підходів (інтеграційний підхід). Етапи застосування першого з виділених підходів представлено на рис. 1.

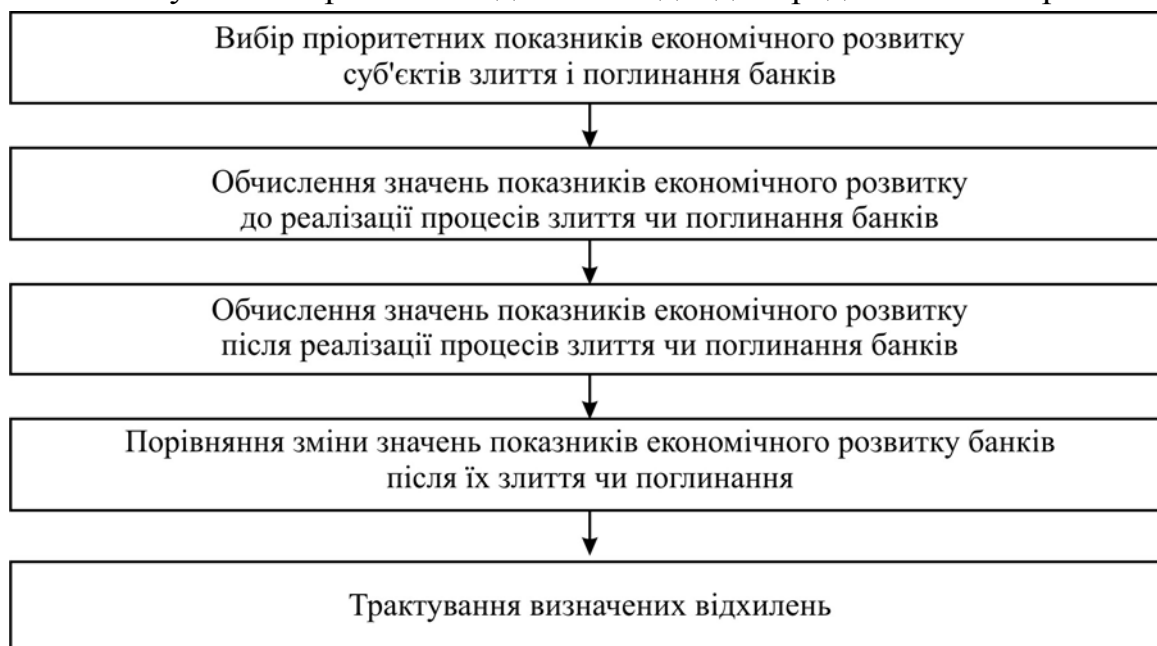

Рис. 1. Визначення ефективності злиття і поглинань банків на основі параметричного підходу

Як бачимо, він передбачає: вибір пріоритетних показників економічного розвитку суб'єктів злиття і поглинання банків; визначення значень по-

казників економічного розвитку до реалізації процесів злиття чи поглинання банків; визначення значень показників економічного розвитку після реалізації процесів злиття чи поглинання банків; порівняння зміни значень показників економічного розвитку банків після їхнього злиття чи поглинання; трактування визначених відхилень.

Встановлення пріоритетності показників економічного розвитку організації може залежати від низки чинників. Найважливішими з них є: обсяг і рівень диверсифікованості джерел фінансових ресурсів банку; фінансовий стан банку; обсяг і структура кредитного та інвестиційного портфелю; застосувані стратегії управління кредитними та інвестиційними портфелями; територіальна розгалуженість операційних представництв; залежність стабільності роботи банківських підрозділів від провідних клієнтів; загальний стан національної і світової економіки тощо.

На основі врахування цих та інших чинників власники і керівники підприємства визначають не лише пріоритетні показники економічного розвитку, а й встановлюють їхні очікувані значення, будують тренди, програмують обставини досягнення необхідних значень показників економічного розвитку.

Ознайомлення із матеріалами вітчизняних і зарубіжних науковців дає змогу стверджувати, що більшість класифікацій показників економічного розвитку, які вони наводять є досить фрагментарними. Виконані узагальнення показали, що найбільш повною виявилась класифікація О. Кузьміна, Н. Шпака, В. Новицького (рис. 2). З позиції параметричного підходу саме її доцільно використовувати за основу в оцінюванні ефективності злиття і поглинання комерційних банків.

Рис. 2. Класифікація показників економічного розвитку організацій [2]

Обравши та обчисливши пріоритетні показники економічного розвитку до і після злиття або поглинання, суб'єкти цих процесів можуть зробити адекватний висновок на предмет того, наскільки ефективними були ці процеси. Етапи каузально-цільового підходу до визначення ефективності злиття і поглинання комерційних банків показано на рис. 3.

Рис. 3. Визначення ефективності злиття і поглинань банків на основі каузально-цільового підходу

Його застосування базується на визначенні ступеня реалізації цілей, які встановлювали суб'єкти під час прийняття рішення щодо злиття або поглинання банку. Як бачимо, з наведеного алгоритму ступінь реалізації встановленої цілі запропоновано визначати на основі конкретизації сутнісних ознак цілі. Сутнісними вважатимемо ознаки, за фактом ідентифікації яких можна судити про відмінність даної цілі від інших цілей, а також про повноту її реалізації.

Його застосування базується на визначенні ступеня реалізації цілей, які встановлювали суб'єктами під час прийняття рішення щодо злиття або поглинання банку. Як бачимо, з наведеного алгоритму ступінь реалізації встановленої цілі запропоновано визначати на основі конкретизації сутнісних ознак цілі. Сутнісними вважатимемо ознаки, за фактом ідентифікації яких можна судити про відмінність даної цілі від інших цілей, а також про повноту її реалізації. З огляду на те, що запропонований підхід графічно побудовано як алгоритм, то на кожному етапі визначення ефективності злиття або поглинання банків передбачено зворотний зв'язок з попередніми етапами. Це дає

змогу застосовувати його не тільки в ретроспективі, але й під час розроблення і реалізації регуляційних рішень, що приймаються безпосередньо в процесі злиття і поглинання.

Щодо визначення ефективності злиття і поглинань банків на основі маркетингового підходу, то його доцільно реалізовувати у послідовності, наведеній на рис. 4. Цей методичний підхід передбачає: оцінювання місткості ринку конкретної послуги або певної групи послуг; визначення місця банків на ринку конкретної послуги або певної групи послуг до реалізації процесів злиття чи поглинання банків; визначення місця банків на ринку конкретної послуги або певної групи послуг після реалізації процесів злиття чи поглинання банків; порівняння зміни місця банків на ринку конкретної послуги або певної групи послуг до і після злиття чи поглинання банків; трактування визначених відхилень.

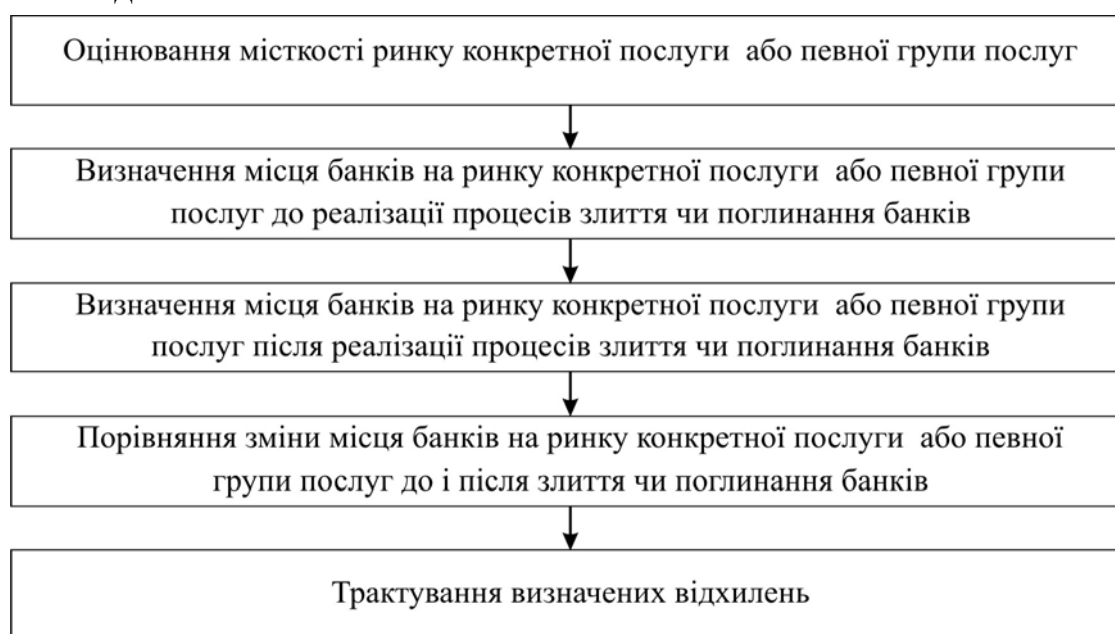

Рис. 4. Визначення ефективності злиття чи поглинань банків на основі маркетингового підходу

Фахівці визнають, що саме місткість ринку є одним із найбільш часто враховуваних суб'єктами злиття і поглинання чинників у розробленні відповідних управлінських рішень. Причиною цього є те, що від частки банку на ринку певної послуги або групи послуг практично лінійно залежить рівень прибутковості активів, ризиковість реалізації операцій, диверсифікованість джерел формування кредитних ресурсів тощо. З огляду на це, на думку фахівців, якщо внаслідок злиття або поглинання одного банку іншим частка ринку суб'єктів цих процесів зростає, то це є безумовним свідченням ефективності злиття або поглинання.

Кожен з наведених підходів до оцінювання ефективності злиття чи поглинання банків є досить локалізованим та однобоким. Враховуючи те, що ці підходи не суперечать один одному, а є взаємодоповнювальними вважаємо за доцільне їх об'єднання (інтегрування). На рис. 5, а також у табл. 1 і 2 наведено графічну інтерпретацію інтеграційного підходу до визначення ефективності злиття і поглинання банків.

Рис. 5. Ідентифікування ефективності злиття і поглинань банків на основі інтеграційного підходу

Завдання з інтегрування трьох запропонованих методичних підходів виконано на основі застосування, так званої, системи "0", "1". Під час побудови автоматизованих алгоритмів для реалізації конкретних функцій ця система дає змогу однозначно в автоматизованому режимі ідентифікувати етапи певних технологій ("1" – етап виконано, "0" – етап не виконано) або дати їм конкретну оцінку – позитивну "1" або негативну "0". Використовуючи цей інструментарій для оцінювання ефективності злиття або поглинання в розрізі кожного з підходів, можемо однозначно визначити рівень ефективності цих процесів. При цьому доцільно керуватись даними табл. 1 і 2. Перша з наведених таблиць демонструє варіанти комбінування результатів застосування підходів А, Б, В, а друга – групи можливих варіантів. Як бачимо, ефективність досліджуваних процесів може бути розподіленою за рівнями на: високий, середній, низький і нульовий.

Табл. 1. Варіанти комбінування результатів застосування підходів А, Б, В

Варіанти	Методичні підходи		
	А	Б	В
1	1	1	1
2	1	1	0
3	1	0	1
4	0	1	1
5	0	0	1
6	1	0	0
7	0	1	0
8	0	0	0

Практичне застосування інтеграційного підходу суб'єктами злиття і поглинання банків сприятиме: обґрунтованості розроблюваних ними рішень; зниженню ризику неврахування чинників, що можуть призвести до повного або часткового врахування інтересів усіх суб'єктів злиття або поглинання;

розширенню інформаційної бази моніторингу суб'єктів злиття і поглинання; виявленню чинників, які опосередковано впливають на ключові параметри рішень щодо злиття і поглинання; ідентифікуванню неврахованих раніше можливостей щодо отримання позитивних економічних, управлінських, соціальних та інших ефектів від злиття або поглинання банків; формалізації та автоматизації процесу оцінювання ефективності злиття і поглинання банків.

У табл. 3 наведено результати оцінювання ефективності злиття і поглинання комерційних банків на основі інтеграційного підходу. До досліджуваних потрапили банки, які були або є суб'єктами злиття чи поглинання, зокрема ті з них, які погодились надати необхідну інформацію для оцінювання ефективності злиття і поглинання.

Табл. 2. Шкала трактування ефективності злиття і поглинань банків на основі інтеграційного підходу

Варіанти	Градація рівнів ефективності
1	високий рівень ефективності
2	середній рівень ефективності
3	середній рівень ефективності
4	середній рівень ефективності
5	низький рівень ефективності
6	низький рівень ефективності
7	низький рівень ефективності
8	нульовий рівень ефективності

З метою визначення обсягу простої неповторної вибірки кількості досліджуваних банків, щоб з ймовірністю 0,990 гранична похибка частки не перевищувала 10 %, ми використали формулу:

$$n = \frac{W(1-W) \cdot t^2 \cdot N}{N \cdot \Delta_w^2 + (1-W) \cdot t^2},$$

де: W – вибіркова частка (частка елементів вибіркової сукупності, що відповідає досліджуваній ознаці); t – коефіцієнт довіри для заданого значення ймовірності; N – чисельність генеральної сукупності; Δ_w^2 – гранична похибка.

Табл. 3. Результати оцінювання ефективності злиття і поглинання комерційних банків на основі інтеграційного підходу

Варіанти ефективності	Експерти досліджуваних банків									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	+	-	+	-	-	+	-	-	-	-
2	-	+	-	-	-	-	-	-	+	-
3	-	-	-	-	-	-	-	+	-	+
4	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-
5	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-
6	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-
7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
8	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Примітки: досліджувані банки: 1 – БАТ "Райффайзен Банк Аваль"; 2 – Universal Bank; 3 – Swedbank; 4 – БАТ "Кредитпромбанк"; 5 – АКБ "Юнекс"; 6 – Укрсиббанк BNP Paribas Group; 7 – АБ "Бізнес Стандарт"; 8 – БАТ "ФОЛЬКСБАНК"; 9 – КБ "ПУМБ"; 10 – КБ "Фінанси та кредит".

Для імовірності $p=0,990$ з таблиці нормального розподілу знаходимо $t=2,59$. Оскільки дисперсія частки невідома, то приймаємо $\sigma^2=0,25$, тоді

$$n = \frac{0,25 \cdot 2,58^2 \cdot 11}{11 \cdot 0,1^2 + 0,25 \cdot 2,58^2} = 10,31.$$

Таким чином, обсяг простої безповторної вибірки з ймовірністю 0,990 та граничною похибкою частки не більше 10 % повинен становити не менше 10 комерційних банків.

Під час цього дослідження респондентами були працівники тих банків, перелік яких наведено у табл. 3. Експертна група була сформована за такими критеріями: на момент реалізації процедури злиття або поглинання працівник банку мав обіймати керівну посаду на рівні не нижче начальника структурного підрозділу; стаж роботи в банку на керівній посаді не менше 5 років; згода на співпрацю.

Унаслідок підбору можливих претендентів, які стали членами експертної групи, двоє осіб обіймають посаду заступників голів правління, троє експертів є начальниками відділів, один – керівник філією, інші – начальники відділень. Участь у співпраці відбулась на умові нерозголошення прізвищ респондентів, а також приналежності вказаних вище посад до конкретних банків.

Яке бачимо з табл. 3, 30 % респондентів визнали, що відповідно до інтеграційного підходу реалізація механізмів злиття і поглинання виявилась високоефективною у таких банків, як БАТ "Райффайзен Банк Аваль"; Swedbank; Укрсиббанк BNP Paribas Group. П'ять банків (2 – Universal Bank; 7 – АБ "Бізнес Стандарт"; 8 – БАТ "ФОЛЬКСБАНК"; 9 – КБ "ПУМБ"; 10 – КБ "Фінанси та кредит") виявились такими, ефективність реалізації злиття чи поглинання яких перебуває на середньому рівні. Своєю чергою, два банки (БАТ "Кредитпромбанк" і АКБ "Юнекс"), за даними експертів, реалізували механізми злиття чи поглинання на низькому рівні.

Висновки. Використовувані на практиці методичні підходи з оцінювання ефективності злиття і поглинання комерційних банків лише фрагментарно відображають ефективність зазначених механізмів. Запропонований інтеграційний підхід, який побудований на засадах синтезування існуючих підходів, усуває фрагментарність, дає змогу системно дослідити ефективність злиття або поглинання комерційних банків.

Перспективи подальших досліджень. Подальші дослідження доцільно виконувати у напрямі побудови методичних рекомендацій із ідентифікування та аналізування чинників, які впливають на досягнутий суб'єктами злиття і поглинання рівень економічної ефективності.

Література

1. Вовк В.Я. Вибір стратегії антикризового управління (на прикладі комерційного банку) : дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.06.01 / Харківський національний економічний ун-т. – Х., 2004. – 263 с.
2. Кузьмін О.Є. Контролювання та регулювання економічного розвитку підприємства: проблеми, методологічні та прикладні аспекти : монографія / О.Є. Кузьмін, С.В. Князь, Н.О. Шпак, В.А. Новицький. – Львів : Вид-во НУ "Львівська політехніка", 2006. – 148 с.

3. Методичні рекомендації щодо вдосконалення корпоративного управління в банках України. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.bank.gov.ua/>. Банківський нагляд.../METHOD40.pdf.

Присяжнийк Ю.Ю. Методические подходы к определению эффективности слияния и поглощений коммерческих банков

Проанализированы подходы из оценивания эффективности слияния и поглощений коммерческих банков, а также раскрыта сущность предложенного методического подхода к оцениванию экономической эффективности слияния и поглощения коммерческих банков. Исследовано, что методические подходы из оценивания эффективности слияния и поглощения коммерческих банков лишь фрагментарно отображают эффективность отмеченных механизмов. Предложен интеграционный подход, который построен на принципах синтеза существующих подходов, устраняет фрагментарность, дает возможность системно исследовать эффективность слияния или поглощения коммерческих банков.

Prisyazhnik Yu.Yu. The methodical going is near determination of efficiency of confluence and absorptions of commercial banks

In the article the analysis of approaches is conducted from the estimation of efficiency of confluence and absorption of commercial banks, and also essence of developed of methodical approach is exposed from the estimation of economic to effectiveness confluence and absorption of commercial banks. Described that methodical approaches from the evaluation of efficiency of confluence and absorption of commercial banks only fragmentary represent efficiency of the noted mechanisms. Integration approach which is built on principles of synthesis of existent approaches is offered, removes fragmentariness, enables system to probe efficiency of confluence or absorption of commercial banks.

УДК 336.581:330.322.5

*Доц. І.С. Скоропад, канд. екон. наук;
студ. І.В. Гук – НУ "Львівська політехніка"*

**ВЗАЄМОВІДНОСИНИ ПЛАТНИКІВ ПОДАТКІВ
ІЗ ПОДАТКОВИМИ ОРГАНАМИ**

Обґрунтовано, що ефективність податкової системи значною мірою залежить від взаємин органів державної податкової служби із платниками податків. З цією метою визначено та проаналізовано першопричини існування проблеми у відносинах між податковими органами та платниками податків, а також розглянуто можливості вдосконалення державної політики.

Ключові слова: податкова політика, податкова свідомість, інформування платників податків, обов'язкові платежі, неоподатковувані доходи.

Постановка проблеми. Відомо, що вітчизняна система оподаткування сьогодні є недосконалою, її характерними рисами на цьому етапі податкової реформи є наявність проблем, які постають на шляху її еволюційного та динамічного розвитку. Не останнє місце серед них посідає проблема гармонізації відносин між контролюючими органами у сфері оподаткування та платниками податків, суть якої полягає не лише у відсутності партнерських відносин між суб'єктами правовідносин, а й в існуванні між ними постійних і численних протистоянь та конфліктів.

Аналіз останніх досліджень та результатів. Аналіз наукової літератури з питань гармонізації відносин між контролюючими органами у сфері оподаткування та платниками податків демонструє різноманітність поглядів і щодо першопричин існування цієї проблеми та шляхів її вирішення.